

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ

Необхідною передумовою формування сприятливого інвестиційного клімату є інвестиційна привабливість регіону. Оцінювання та прогнозування інвестиційної привабливості дає можливість забезпечити розвиток окремих регіонів з урахуванням таких факторів, як регіональне використання економічних можливостей кожного з регіонів, ефект оптимальної інтеграції, територіальний розподіл праці та взаємна економічна кооперація.

Інвестиційна привабливість регіону формується під час визначення напрямків інвестування: при розробці інвестиційних програм або проєктів з урахуванням ресурсного потенціалу регіону, при здійсненні інвестиційної діяльності на ринках нерухомості, цінних паперів. За часовими вимірюваннями інвестиційну привабливість можна розглядати в ретроспективній, поточній і перспективній формах. Ретроспективний аналіз дозволяє прослідкувати інвестиційні процеси регіону, що мали місце в минулому. Поточна форма відображає ті результати, які інвестори отримують на даний час, перспективна – враховує та передбачає інвестиційні можливості регіону на близьку та далеку перспективу.

В основі дослідження чинників, що впливають на формування інвестиційного клімату, покладений загальноекономічний розвиток регіону, перш за все його фінансове становище, обсяг виробленої промислової продукції, кількість збиткових підприємств та ін.

Аналізуючи дані табл. 1, можна помітити, що у 1997 р. порівняно з 1996 р. в Україні і в Тернопільській області спостерігалось зниження обсягів промислової продукції – відповідно на 1,8% і 16,5%, а у Вінницькій та Хмельницькій – зростання на 0,2% та 4,4%. У першому півріччі 1999 р. порівняно з аналогічним періодом 1998 р. тільки в Хмельницькій області обсяги промислового виробництва не змінилися. Сповільнення темпів спаду промислового виробництва є свідченням появи змін на краще в напрямку стабілізації та економічного поживлення.

Таблиця 1

Темпи приросту, зниження (–) обсягів промислової продукції в областях Подільського регіону

Області регіону	1997 р. до 1996 р.	Червень 1998 р. до травня 1998 р.	I півріччя 1998 р. до I півріччя 1997 р.	I півріччя 1999 р. до I півріччя 1998 р.
Україна	–1,8	–0,2	0,7	0,2
Вінницька область	0,2	6,2	13,1	–12,0
Тернопільська область	–16,5	1,0	2,8	–16,0
Хмельницька область	4,4	–24,2	–9,8	0,0

Одним із чинників стабільного розвитку економіки, забезпечення добробуту нації, підтримки економічної бази регіонів є мале підприємництво. Дослідження показують, що роздержавлення власності, антимонопольна політика держави, створення ринкової інфраструктури сприяють подальшому розвитку малого бізнесу, який у свою чергу дозволить максимально використати інвестиційний потенціал територій (табл. 2). В Україні сектор малого підприємництва ще недостатньо впливає на розвиток економіки. Так, на початок 1998 р. в Україні діяло понад

100 тис. малих підприємств, на яких було зайнято 5% від загальної кількості працівників народного господарства. Питома вага малих підприємств у валовому внутрішньому продукті України становила близько 10%. В умовах функціонування ринкової економіки одне мале підприємство має працювати як мінімум на 15–20 чол., а в регіонах спостерігається вкрай протилежна ситуація: у першому кварталі 1997 р. за розрахунком на 1 тис. жителів в Україні діяло 1,8 малих підприємств, у Вінницькій області – 1,3, у Тернопільській – 1,3, у Хмельницькій – 1,2 малих підприємств.

Таблиця 2

Динаміка діючих малих підприємств у Подільському регіоні

	Питома вага діючих малих підприємств (в %)					Кількість малих підприємств	
	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	I півріччя 1997 р.	На 01. 01. 1997р.	На 01. 07. 1997р.
Україна	100	100	100	100	100	93091	99614
Вінницька область	1,5	1,6	1,5	2,2	2,4	5718	2371
Тернопільська область	1,4	1,3	1,0	1,3	1,5	1182	1505
Хмельницька область	2,2	2,3	2,3	2,0	1,8	1908	1832

Негативно впливає на економіку регіону фінансове становище підприємств, що певною мірою обмежує здійснення інвестування за рахунок прибутку. Фінансовий результат діяльності підприємств й організацій не може не позначитися на фінансовому забезпеченні інвестиційних процесів регіону, бо при зростанні кількості збиткових підприємств зменшуються надходження у бюджет. Саме фінансове становище та його фінансове забезпечення зумовлюють первинну мотивацію вкладення коштів у подальший розвиток і вдосконалення виробництва.

У 1996 р. у Тернопільській області з 1807 підприємств та організацій, враховуючи спільні підприємства (без банків, малих підприємств і кооперативів), прибуток отримали 910 (50,4%) на суму 126305,7 тис. грн., а 897 (49,6%) зазнали збитків на суму 89241,6 тис. грн. Кількість збиткових підприємств за 1996 р. збільшилася порівняно з 1995 р. у 2,8 раза. У 1997 р. ситуація ще більше ускладнилася: підприємства та організації зазнали збитків на суму 120784,7 тис. грн. З 1837 підприємств прибуток отримали 658 (35,8%) на суму 88676 тис. грн., а 1179 (64,2%) зазнали збитків на 209460,8 тис. грн. У Вінницькій області з 3028 підприємств у 1997 р. прибуток отримали 1201 (39,7%) на суму 222434,9 тис. грн., а 1827 (60,3%) збитки – на 376934,8 тис. грн., у загальному сума збитків становить 154499,9 тис. грн. За січень – листопад 1998 р. фінансовий результат діяльності економіки областей Подільського регіону залишався незмінним. Тернопільська область зазнала збитків, проте у Хмельницькій та Вінницькій областях, незважаючи на те, що кількість збиткових підприємств становила відповідно 60% і 58%, отримали прибутки.

Офіційні дані про фінансове становище підприємств не відображають реального стану справ. Опинившись поза систематичним контролем держави, багато підприємств освоїло так звані нетрадиційні методи господарської діяльності, займаючись, зокрема, торгово-посередницькими операціями, перепродажем ліквідних матеріальних ресурсів, розміщенням коштів на депозитах.

Оскільки інвестиції та інновації – дві нерозривні сфери економічної діяльності, то формування сприятливого інвестиційного клімату не можливе без інноваційного буму,

оновлення основного капіталу, на принципово новій, конкурентоспроможній основі. Капіталовкладення без інновацій не мають сенсу, бо нема потреби відтворювати застаріле устаткування, яке не користується попитом. Інноваційна діяльність, використовуючи досягнення науки, техніки, економіки, підприємництва, управління, охоплює весь складний комплекс взаємовідносин між ними, враховуючи виробництво та споживання. Науково-технічні інновації реалізуються у формі нових або вдосконалених товарів і послуг, технологічних процесів, заходів маркетингової та управлінської діяльності. Суб'єктами, які беруть участь у реалізації регіональної інноваційної політики, є органи місцевого управління і підпорядковані їм структури, виробничі підприємства й організації усіх форм власності, установи в галузі освіти, науки, суб'єкти інформаційної та комп'ютерної інфраструктури, фізичні особи, які займаються інноваційною діяльністю. На промислових підприємствах Подільського регіону в 1998 р. запроваджено 86 нових технологічних процесів (6,4% від загального обсягу в Україні), з яких лише 37 (43%) є маловідходними та ресурсозберігаючими. Таких ресурсозберігаючих технологічних процесів має бути більше (застаріле устаткування відволікає потенційні інвестиційні кошти на відтворення оборотних фондів), а для цього слід підтримувати проекти з освоєння маловідходних технологій, що дасть змогу раціонально використовувати наявні (дуже часто обмежені) ресурси, зберегти екологічно чистим навколишнє середовище. Можна констатувати, інноваційна діяльність у Подільському регіоні перебуває на дуже низькому рівні, що пов'язане, насамперед, із тим, що нема належного економіко-правового клімату.

Вагомим недоліком науково-технічної політики залишається її спрямованість на управління процесом, а не на кінцеві результати інноваційної діяльності. Навіть ті недостатні кошти, які виділяють на її підтримку, як правило, не мають цільового використання і не утворюють матеріально-технічного підґрунтя для розробки нової техніки та технологій. Такі умови не приваблюють вітчизняних та іноземних інвесторів, тому варто проводити попередню експертизу науково-технічних проектів з метою скорочення їх кількості та зосередити ресурси на реалізації найактуальніших програм, зорієнтованих на освоєння нового технологічного рівня у промисловості, на випуск конкурентоспроможної продукції. У 1998 р. Тернопільське регіональне відділення Державного інноваційного фонду профінансувало інноваційні проекти на суму 386 тис. грн., а надійшло в області до Державного інноваційного фонду понад 6 млн. грн., 70% з яких мали бути використані за цільовим призначенням. Проте на фінансування проектів не використали навіть 10%, бо кошти витратили на покриття боргів з виплати заробітної плати та пенсій. Такий розподіл цільових коштів фонду за останні роки став традиційним.

З метою підвищення ефективності реалізації інноваційних проектів у регіоні слід створити економічні умови та нові організаційні структури для інноваційної діяльності, провести реструктуризацію науково-технічного потенціалу регіону, запровадити систему інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, організацію регіонального центру науково-технічної та економічної експертизи, забезпечити розвиток міжрегіонального співробітництва у сфері інноваційної діяльності. Зростання економічної самостійності регіонів потребує координації діяльності при реалізації науково-технічної політики, оскільки формуються науково-технічні пріоритети, розробляються інноваційні проекти.

Значний вплив на інвестиційний клімат мають процеси приватизації і роздержавлення. Приватна власність стає одним з основних факторів мобілізації власних джерел для інвестування в економіку регіону. Процес приватизації не стоїть на місці, а з кожним роком зростає кількість підприємств, які змінили форму власності. У Тернопільській області протягом 1998 р. хід приватизації сповільнився: було приватизовано 176 підприємств, з них 60 підприємств загальнодержавної власності і 116 — комунальної (рис. 1).

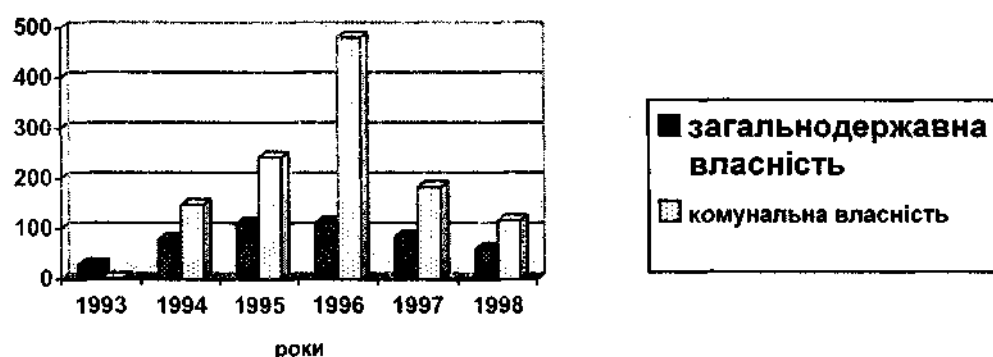

Рис. 1. Процес приватизації у Тернопільській області.

Особливість формування приватної власності на сучасному етапі полягає у тому, що державне майно передається, як правило, трудовим колективам (рис. 2) і в багатьох випадках майже безкоштовно. Така ситуація має як позитивний, так і негативний бік, оскільки більшість трудових колективів після приватизації не дотримується жорстких вимог ринку, і приватизовані підприємства практично не здійснюють інвестиції у виробництво з метою його розширення і модернізації. Хоча, здавалося б, за своєю природою приватна власність об'єктивно має пращовати на майбутнє.

У формуванні приватної власності наявні певні недоліки. Головний з них полягає у тому, що в умовах дії чинного законодавства приватизація майна на основі майнових сертифікатів не здатна забезпечити інвестування у виробництво, здійснення структурної перебудови, зростання надходжень коштів до бюджету.

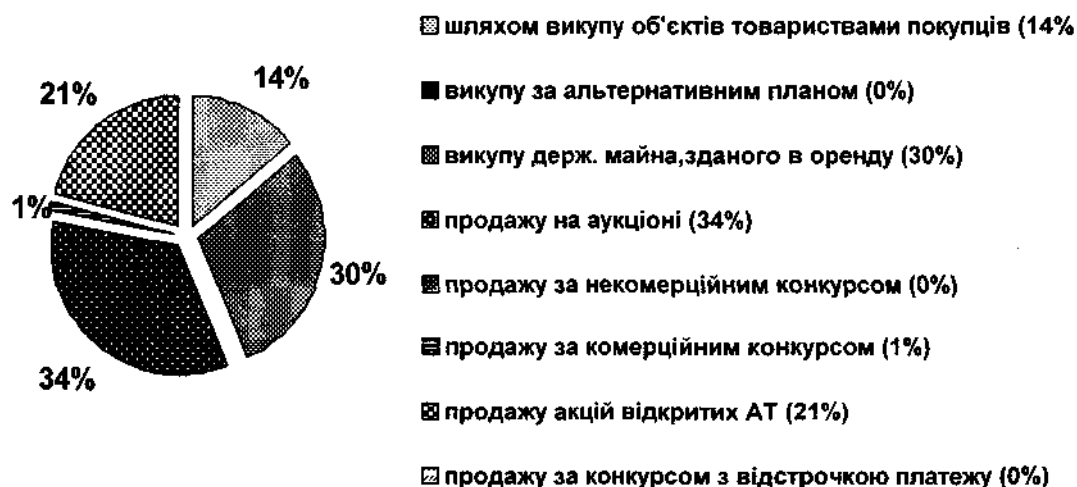

Рис. 2. Структура реформування власності за способами приватизації у Подільському регіоні.

Аналіз дав змогу виділити дві основні причини гальмування сертифікатної приватизації. Перша з них – це відсутність достатньої кількості майна в процесі приватизації, отримання власниками сертифікатів символічних дивідендів. На більшості з приватизованих підприємств скорочується чисельність працівників. Друга причина – значний прошарок населення утримується від придбання акцій підприємств, вважаючи, що більшість з них збанкрутує.

через високу спрацьованість основних фондів, а їх акції, як наслідок, знецінюються. Тому важливим було б надання майновим і компенсаційним сертифікатам статусу цінних паперів, що зобов'язало б державу взяти на себе захист інтересів громадян.

Приватизація створила сприятливе поле діяльності для різних форм тіньової економіки, оскільки стала реальною можливістю отримання нелегальних доходів, незаконного перерозподілу державного майна, легалізації тіньового капіталу, формалізації володіння багатомільярдною власністю. Падіння попиту широких верств населення на акції підприємств зробило основним джерелом інвестиційних ресурсів тіньові капітали. Таке становище різко ускладнює прихід на приватизаційний ринок легального іноземного капіталу. Фінансові можливості зарубіжних компаній значно перевищують можливості національних інвесторів. Але вони слабше орієнтуються у тіньових нюансах приватизації й економіки загалом, у результаті чого держава не отримує тих коштів, що становлять реальну вартість об'єктів приватизації, а приватизовані підприємства позбавлені перспективних інвесторів.

Наявність і зростання тіньової економіки впливають на весь процес інвестування як на макро-, так і на мікрорівні. З одного боку, вона затримує загальний спад виробництва та послаблює диспропорцію у виробництві та розподілі, зумовлені економічною кризою, і в цьому розумінні стабілізує ринок; з іншого – підриває економіку, оскільки в умовах тіньової економіки ресурси суспільства використовуються в інтересах приватних осіб, груп, організацій. Тому при аналізі реальних потреб інвестування і стану справ в інвестиційній сфері потрібно враховувати розміри та склад тіньової економіки, хоча інформація про них, зрозуміло, є обмеженою. Поки що тіньові види діяльності є дедалі вигіднішими і заохочуються самими умовами ринку. Інтенсивний розвиток тіньовизації економіки – вагомий фактор, що суттєво знижує інвестиційну привабливість економіки регіону. Вплив цього фактору гальмує процес залучення іноземних інвестицій і послаблює інвестиційний клімат у регіоні.

Проблема формування сприятливого інвестиційного клімату є на сьогодні однією з першочергових, оскільки її вирішення сприятиме стабілізації економіки регіону. Тому для поліпшення інвестиційного клімату необхідною є трансформація існуючої системи мотиваційних чинників, яка включатиме коригування державної інвестиційної політики на регіональному рівні, уточнення критеріїв їх віднесення до зон сприятливого чи несприятливого інвестування, розробку концепцій розвитку окремих локальних територій, залучення в інвестиційну діяльність підприємств та організацій усіх форм власності.